

Sociální sítě jako prostředí kyberšikany

Anna Džoganiková

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Anna DŽOGANIKOVÁ**
Osobní číslo: **H10016**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Sociální sítě jako prostředí kyberšikany**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti kyberšikany a sociálních sítí.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu pomocí dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENDL, Stanislav. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-08-9.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

KREJČÍ, Veronika. Kyberšikana: Kybernetická šikana. Olomouc, 2010. ISBN 978-80-254-7791-5.

ROGERS, Vanessa. Kyberšikana: Pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.

ŘÍČAN, Pavel. Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.

VAŠUTOVÁ, Maria a kol. Proměny šikany ve světě nových médií. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-858-5.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Michaela Lukešová**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **20. ledna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2014**

Ve Zlíně dne 20. ledna 2014

doc. Ing. Aněžka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 22. 4. 2014.

.....
Štefaníkova Anna

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užívat či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíáží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá výskytem kyberšikany na sociálních sítích a především je zaměřena na žáky druhého stupně základních škol ve Zlíně. V teoretické části jsou popsány sociální sítě, druhy sociálních sítí a komunikace v kyberprostoru. Dále je pozornost soustředěna na vymezení pojmů tradiční šikana a kyberšikana, jejich rozdíly, projevy, formy a aktéři kyberšikany. Poslední kapitola této části je věnována případům, které jsou s kyberšikanou spojovány, preventivním programům a legislativě. Cílem empirické části je zjistit, zdali se žáci druhého stupně základních škol ve Zlíně nebo někdo z jejich okolí setkali s kyberšikanou na konkrétních sociálních sítích. Potřebná data jsou zjišťována pomocí kvantitativně orientovaného výzkumu, jenž využívá metody dotazníku.

Klíčová slova: sociální síť, informační a komunikační technologie, online/offline, kyberprostor, šikana, kyberšikana, agresor, oběť

ABSTRACT

The thesis is focusing on the presence of cyberbullying on social networks and especially in second degree of elementary schools in Zlín. In the theoretical part there is a description of social networks, their kinds and communication in cyberspace. Further, the focus is put on description of terms traditional bullying and cyberbullying, their differences, forms, circumstances and consequences. Last chapter talks about some cases, that are connected with cyberbullying, preventive programmes and legislation. The aim of the empiric part is to discover whether the pupils of elementary schools in Zlín or their peers have ever come across cyberbullying on specific social networks. The data have been collected through a quantitative oriented research, using the methods of a questionnaire.

Keywords: social network, information and communication technologies, online/offline, cyberspace, bullying, cyberbullying, aggressor, victim

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Michaele Lukešové za odborné vedení, podněty a cenné rady, které mi poskytla při vypracování této práce. Děkuji všem respondentům za ochotu zúčastnit se výzkumu. Dále bych chtěla poděkovat rodině a partnerovi za velkou podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 SOCIÁLNÍ SÍTĚ	12
1.1 ROZVOJ SOCIÁLNÍCH SÍTÍ.....	12
1.2 KOMUNIKACE V KYBERPROSTORU	13
1.2.1 Rizika spojená s užíváním sociálních sítí.....	14
2 ŠIKANANA A KYBERŠIKANANA	15
2.1 TRADIČNÍ ŠIKANANA	15
2.2 KYBERNETICKÁ ŠIKANANA	16
2.3 ROZDÍLY MEZI TRADIČNÍ ŠIKANANOU A KYBERŠIKANANOU	17
2.4 PROJEVY A VÝSKYT KYBERŠIKANY	17
2.5 AKTÉŘI ŠIKANY A KYBERŠIKANY	18
2.5.1 Oběti šikany a kyberšikany	19
2.5.2 Agresoři šikany a kyberšikany	19
2.5.3 Přihlízející aktéři šikany a kyberšikany	20
3 DŮSLEDKY KYBERŠIKANY	22
3.1 KYBERŠIKANANA A LEGISLATIVA	22
3.2 PREVENTIVNÍ PROGRAMY	24
3.2.1 E-Bezpečí	24
3.2.2 Minimalizace šikany	24
3.2.3 Kyberšikana.eu	25
3.2.4 Linka pomoci	25
II PRAKTICKÁ ČÁST	26
4 REALIZACE VÝZKUMU	27
4.1 STANOVENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	27
4.2 CÍL VÝZKUMU	28
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU.....	28
4.4 METODOLOGIE VÝZKUMU	29
4.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	29
5 ANALÝZA DAT A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	30
5.1 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	42
5.2 NAVRHOVANÁ DOPORUČENÍ	43
5.3 DISKUZE.....	44
ZÁVĚR	46
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	51
SEZNAM TABULEK	52
SEZNAM GRAFŮ	53
SEZNAM PŘÍLOH	54

ÚVOD

Kyberšikana je rozsáhlý celosvětový problém. V dnešní moderní společnosti je internet velmi rozšířený a jeho využití má nesporně kladné stránky. Většina mladých lidí by si život bez moderní techniky, jako je právě internet, nedokázala představit. Každodenní využívání internetu není nic špatného, pokud se využívání nezmění ve zneužívání.

Veřejnost o kyberšikaně ví jen povrchně a zná ji většinou jen z médií, a proto jí zřejmě přikládá jen malý význam. To, že se šikana odehrává v kybernetickém prostoru, neznamená, že nemůže ublížit. Naopak její důsledky mohou být a také často bývají mnohem závažnější než u tradiční školní šikany. Obecně šikanou rozumíme fyzické, psychické nebo kombinované útoky ze strany agresora či agresorů vůčioběti, která není schopna se bránit vlastními silami. Tato tradiční šikana probíhá tam, kde se dlouhodobě setkávají větší skupiny stejných lidí, např. ve školách, v armádě nebo ve věznicích. Kyberšikana je jedním z druhů šikany, realizovaným prostřednictvím různých komunikačních technologií a není omezena prostorem školy, či věznice.

Kyberprostor poskytuje uživatelům anonymitu. Té se dá jednoduše zneužít. Pro ostýchavé je proto velmi jednoduché se vyjádřit pomocí nějaké vybrané sociální sítě. Můžeme si vytvořit přátele a upevnit vztahy. Můžeme být neustále ve spojení s ostatními. Toto prostředí využívají dospělí, dospívající i děti, ale přes jeho četné přínosy se v něm vyskytuje množství více či méně zmapovaných rizik. Zvýšený výskyt internetových rizik je druhou stranou rychlého vývoje ICT (Information and Communication Technologies, neboli informační a komunikační technologie), které mají společnosti zlepšovat kvalitu života. Předložená práce se zaměřuje na jedno z těchto rizik a to na kyberšikanu.

Tato problematika je natolik závažná, že je třeba se jí zabývat. Mnoho dětí nemá ani ponětí, že to, s čím se na internetu setkávají, může být nový druh šikany, a že se mají bránit. Ani jejich rodiče mnohdy netuší, že by měli své děti chránit před nebezpečím v kyberprostoru. Kyberšikana je v České republice poměrně novým fenoménem a nebylo jí věnováno v odborné české literatuře tolik prostoru jako tradiční šikaně. Přesto však tato problematika patří do oboru sociální pedagogiky a její literatury, která se postupně rozšiřuje. Kyberšikana je silně spjata se školní šikanou, ale protože je dnes běžné používat internet kdekoliv, nemusí se kyberšikana odehrávat jen ve škole. Proto je třeba do prevence a řešení problému zahrnout i jiná prostředí než jen ta školní.

Tato bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. První kapitola

teoretické části je zaměřena na sociální sítě, které jsou rozšířeny i mezi dětmi. Zde se zabýváme komunikací v kyberprostoru a rizika, která se mohou objevit při využívání sociálních sítí. V druhé kapitole se zaměříme na šikanu a kyberšikanu. Porovnáme tradiční školní šikanu s tou v kybernetickém prostoru, jestli spolu souvisí a jaké mají společné znaky. Dále se zabýváme tím, jak se kyberšikana projevuje, jaké jsou její druhy a v neposlední řadě, kdo kyberšikanu páchá. Zaměříme se tak na oběti i pachatelé kyberšikany a s dalšími účastníky s nimi spojenými.

V empirické části se zaměříme na žáky základních škol, a to ve věku 11 – 15 let. Děti v tomto školním věku jsou dle našeho názoru nejvíce ohroženy kyberšikanou a proto by prevence měla být směřována právě na ně.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ SÍŤE

Každý člověk si vytváří během života různé sociální kontakty. Tyto kontakty mohou být v rodině, mezi přáteli či kolegy, ale mohou se rozšířit i mnohem dál. Internet nám dává možnost své sociální kontakty rozšiřovat pomocí služeb zvaných jako sociální sítě. Na sociální síti si registrovaný uživatel může založit svůj profil a komunikovat s ostatními uživateli pomocí slov, fotografií, videí či jinými dorozumívacími prostředky. *Sociální sítě ve velké míře nahrazují původní komunikaci mailem, telefonem či SMS. Ve velké míře nahrazují i Skype (který nahradil dříve hojně používané ICQ). Ten zůstává využíván hlavně tam, kde lze komunikovat i s použitím kamery a nejde jenom o textovou nebo čistě hlasovou komunikaci* (Eckertová, 2013, s. 27).

Profily uživatelů mohou být veřejné či poloveřejné. Každý uživatel si profil může upravit podle svých představ, zveřejnit informace o sobě, vytvářet přátelství, sdílet své fotografie, videa a jiné dokumenty. Podstatou sociální sítě je komunikace s jinými uživateli, sledování toho, co právě dělají, kde se zrovna nacházejí a podobně. Většina dospívajících lidí je registrována alespoň na jedné sociální síti, ale není výjimkou i více registrací. *Projevy šikany na sociálních sítích mohou zahrnovat například ubližující komentáře (k fotografiím, statusům aj.), úpravu a zveřejňování fotek nebo zveřejňování osobních informací. Na sociálních sítích se pak takovýto obsah bleskově šíří v rámci sociálních kruhů, na kterých oběti záleží (například jsou pro ni referenční skupinou). Stejně tak může v rámci sociálních sítí snadno dojít k vyloučení a ostrakizaci – oběť je vyloučena ze skupin a událostí, smazána ze seznamu přátel a podobně* (Černá, 2013, s. 28). V dnešní době jsou sociální sítě natolik rozšířené, že je běžné mít alespoň jednu registraci na některé ze sociálních sítí, a to jak na českých, tak i zahraničních stránkách.

1.1 Rozvoj sociálních sítí

Zahraniční sociální sítě jsou u nás výrazně rozšířené. Jednou z nejnámějších a nejvyužívanějších sociálních sítí je Facebook. Podle Eckertové (2013, s. 28) je to největší sociální síť na světě a používá ji jedna miliarda uživatelů. V Česku je to pak 3,8 milionů lidí a nezletilých do 18 let věku zde najdete 670 tisíc, největší skupina uživatelů jsou osoby ve věku od 19 do 29 let, kterých je 1,4 milionu. Skupina 30 – 39 let je na Facebooku zastoupena v počtu 890 tisíc uživatelů. Starší generace už tak výrazně Facebook nepoužívají - zbývající věkové skupiny (od 40 let výše) už představují pouze 760 tisíc uživatelů.

Co se zabezpečení této sociální sítě týče, můžete si nastavit několik úrovní zabezpečení. Na Facebooku jsou tři základní úrovně soukromí: *Přátelé, Přátele přátel a Všichni*. Některé vaše informace, které vašim známým usnadňují vás vyhledat a spojit se s vámi, jsou veřejně dostupné. Patří mezi ně vaše jméno, profilová fotka, aktuální místo pobytu, pohlaví, síť, seznam přátel a stránky (Pospíšil, 2010, s. 99). Takto zabezpečené stránky jsou však velmi dostupné veřejnosti a informace z nich jednoduše mohou uniknout na veřejnost. Jelikož, co je jednou na internetu, je veřejné. *Problémem Facebooku je mj. fakt, že jde o zahraniční firmu – má hlavní sídlo v USA, tudíž jeho aktivity podléhají americkému právu. Řešení potíží je zdlouhavé a v českém jazyce naprosto nepřipadá v úvahu. Provozovatele v podstatě nezajímá, jací uživatelé se zde registrují. Je umožněno registrovat se komunikativně, kdo uvede věk nad 13 let* (Eckertová, 2013, s. 28).

Mezi zahraniční sociální sítě patří například Twitter, LinkedIn, Google+, Instagram, Pinterest další. V českých sociálních sítích pak můžeme najít Lidé.cz, Spolužáci.cz nebo například Libimseti.cz. Podle Eckertové (2013, s. 29) však mezi mládeží nejsou natolik rozšířené. Tyto sociální sítě používají především starší uživatelé. Na Twitteru nebo LinkedInu se pak profesně prezentují. Sociální sítě, které nejsou využívány v takové míře jako Facebook, jsou Instagram nebo Pinterest, které jsou založeny na sdílení fotografií.

1.2 Komunikace v kyberprostoru

Komunikace s vrstevníky je běžná a potřebná, a v dnešní době ICT je většina mladých lidí spojena s vrstevníky pomocí elektronických zařízení. *Pro většinu mladých lidí jsou nové technologie (informační a komunikační technologie – dále jen ICT) a pobyt online důležité* (Černá, 2013, s. 14). S rychlým rozvojem technologií, kdy dnes už většina lidí používá mobilní telefony s možností připojení k internetu, stoupá možnost být neustále online na sociální sítí i bez přístupu k počítači. ICT přináší snadný způsob komunikace mezi vrstevníky a rodinou. Přináší také možnost se kontaktovat i s cizími lidmi, navazovat nová přátelství či vztahy. Dle Černé (2013, s. 14) je pro dospívající velmi důležité být v komunikaci s přáteli a vrstevníky. Pokud se jim podaří obstát v mezilidském kontaktu, je to pro ně dovednost, která je zdrojem pocitu samostatnosti a sebevědomí. *Vrstevnické vztahy tak mají v životě dospívajícího velký význam, slouží k vzájemnému sdílení názorů, pocitů, a zkušeností. V rámci vrstevnických vztahů zkoušíme a rozvíjíme schopnosti komunikace a interakce. To se promítá i do online světa – dlouhé diskuse přes ICQ (tj. nástroj pro online komunikaci), chat, sdílení tzv. statusů na Facebooku (krátká sdílení o tom, co dotyčný*

právě dělá, na co myslí apod.), přeposílání hudby, fotek a jiných obrázků – to vše je projevem těch samých potřeb, které měli dospívající vždy; nyní je to však přeneseno do jiného prostředí a mnohokrát zrychleno (Černá, 2013, s. 14 – 15).

1.2.1 Rizika spojená s užíváním sociálních sítí

Rizika, která mohou hrozit při užívání sociálních, sítí jsou úzce spjata s používáním počítačů a elektroniky. Zdravotní rizika, která hrozí při sezení u počítače, probírat nebudeme. Zaměříme se proto na návykové chování či na psychická a sociální rizika. Nešpor (2011, s. 33) popisuje některá rizika spojená s prací u počítače. Pokud se nadměrně věnujete počítači jako pracovnímu nástroji, je zde možné se dostat až k workoholismu. Dále pak internet může sloužit jako prostředek k hazardní hře a možný přechod na gambling. Dále popisuje *nadměrnou, časově náročnou účast na internetových diskusních skupinách („chat“), takže takto postižený člověk často zanedbává své reálné vztahy pro mělké a povrchní kontakty po internetu* (Nešpor, 2011, s. 33). S tím souvisí i časté využívání sociálních sítí. Podle Eckertové (2013, s. 126) je komunikace s přáteli a vytváření nových kontaktů na sociálních sítích mnohem důležitější než udržování komunikace či budování vztahů v reálném světě. Nemusíme tak proto hovořit jen o závislosti na počítači či internetu, ale můžeme již pojmenovat novou závislost a to na sociálních sítích. Nutkové chování, které se projevuje neustálým kontrolováním sociální sítě, co přátelé, které tam máte, zrovna v tuto chvíli dělají, kterou fotografii sdíleli, či kde se právě nachází, můžeme označovat za patologické a proto nazývat závislostí.

Podle Kopeckého (2007, s. 78) mohou ICT ve spojení s internetem posloužit k vyhledávání informacím vhodným ke vzdělávání, avšak na druhé straně umožňují velmi jednoduché vyhledávání jakýchkoliv informací, která jsou převzata jak dětmi, tak i dospělými jako fakt, bez kritické reflexe. Dalším negativním vlivem je fakt, že uživatelé sociálních sítí a ICT před obrazovkou počítače stráví velké množství času odtržení od reálného světa. ICT a sociální sítě také mohou vyvolávat závislost a způsobují problémy s verbální komunikací. *Znalost využívání IC a internetu patří k základům lidské gramotnosti a samozřejmým požadavkům současné společnosti. Proto nelze tyto technologie ignorovat, spíše děti při práci s počítačem usměrňovat a nabízet jim možnosti efektivního využití dostupných technologií* (Kopecký, 2007, s. 79). Používání sociálních sítí a internetu vůbec má samozřejmě svá pozitiva i negativa a je důležité je využívat tak, aby nám jen sloužily.

2 ŠIKANA A KYBERŠIKANA

Někdy je velmi snadné, připustit si někoho blíže, než bychom chtěli. Díky vývoji informačních technologií, které se rozvíjejí čím dál rychleji, je to o to snadnější. S rozvojem těchto technologií však souvisejí i rizika, která se v nich skrývají. Rizikem může být například v poslední době často diskutované téma kyberšikana, které můžeme chápat jako agresivní chování prováděné prostřednictvím elektronických médií. Důsledky, které z kyberšikany plynou, můžeme považovat minimálně za stejně závažná jako u tradiční šikany. (Černá, 2013, s. 9) *Tento jev se týká především (avšak rozhodně ne výlučně) dnešních dětí a zejména dospívajících, generace, kterou autor termínu kyberšikana Bill Belsey nazývá generací always on – pořád online, stále připojení. Potřeba být neustále ve spojení s vrstevníky se přirozeně přesunula i do online světa, který se zdá být pro její naplnění ideální* (Černá, 2013, s. 9 – 10). Šikana a kyberšikana jsou nerozlučně spjaty. Proto je důležité popsat oba dva pojmy a pochopit rozdíly mezi nimi.

2.1 Tradiční šikana

Šikana ve společnosti není žádnou novinkou a vyskytuje se všude. Jedná se o psychické, citové, společenské či fyzické týrání a zneužívání jedince, který je vůči agresorovi nebo agresorům v tu chvíli bezmocný. (Fieldová, 1999, s. 24) *Slovo šikana je odvozeno z francouzského chicane, což znamená zlomyslně a zbytečně týrat, sužovat, pronásledovat a opakovaně vyžadovat nesmyslnou činnost. Za šikanování je považováno ubližování, které je charakteristické rysem promyšlenosti, je tudíž opakované, systematické a průběžné* (Procházková, 2012, s. 158). Šikana není omezena věkem, vyskytuje se ve všech věkových skupinách. Můžeme se s ní setkat ve školách a školských zařízeních, na vojně či v zaměstnání, v domácnostech nebo i v domovech pro seniory. Různé druhy šikany také můžeme pozorovat ve všech sociálních skupinách, ať už se jedná o spolužáky, kolegy či rodinné příslušníky. (Kolář, 2001, s. 17)

Šikanu můžeme rozdělit do několika skupin. Podle Koláře (2011, s. 78) se šikana dělí na první základní formu, a to podle typu agrese a prostředků týrání, což je fyzická, psychická či smíšená šikana. Jako specifickou formu psychické šikany sem můžeme zařadit i kyberšikanu. Další skupinou je rozdělení šikany podle věku a typu školy, zda se jedná o základní, střední či jiný typ školy, výskyt šikany mezi předškoláky, žáky prvního a druhého stupně, gymnazisty apod. Z hlediska genderového můžeme dělit šikanu na chlapeckou a dívčí, homofobní šikanu a mezi chlapci a děvčaty. Na šikanu lze také nahlížet z prostředí,

kde se odehrává a zda je typ řízení na škole spíše demokratický nebo se jedná o školu, případně výchovný ústav, kde je tvrdý hierarchicko-autoritativní systém. Nakonec zde máme šikanu podle speciálních vzdělávacích potřeb aktérů. Zde se jedná o šikanu neslyšících, nevidomých, tělesně či jinak postižených osob.

Podle Říčana (2010, s. 21 – 22) dělíme šikanu na přímou a nepřímou. Za přímou šikanu považujeme násilí všeho druhu - bití, kopání, kousání, bodání, pálení a jiné způsobování bolesti, poškozování osobních věcí, ponižující tělesná manipulace, slovní napadání, urážení, zotročování apod. Nepřímá šikana se projevuje jiným způsobem, a to sociální izolací jedince, kterého ostatní ve skupině ignorují, nemluví s ním a podobně. První forma agrese je více využívána chlapci, kdežto druhá zase dívkami.

Procházka (2012, s. 160 – 161) dělí šikanu do několika stupňů. První stupeň je ostrakismus, kdy méně oblíbení žáci jsou pomlouváni, odmítáni a ostatní členové skupiny se baví na jejich účet. V dalším stupni dochází k fyzické agresi a žáci uvolňují napětí a stres pomocí agrese na oběti. V třetím stupni se vytvoří skupina agresorů, kteří vyhledávají své oběti a ty pak šikanují. Čtvrtým stupněm se pak kolektiv začíná řídit pouze zákony, které vytvořili agresori a do šikany se zapojují i další žáci, aby se sami nestali obětí. Posledním stupněm je pak totalita neboli dokonalá šikana, kdy je skupina rozdělena na otroky a otrokáře. Oběti jsou pod neustálým tlakem a musejí plnit příkazy agresorů. Tento stupeň se vyskytuje například ve věznicích, ve vojenském prostředí nebo ve výchovných ústavech.

2.2 Kybernetická šikana

Dle Černé (2013, s. 20) je kyberšikana s tradiční šikanou úzce spjata, ale určit její přesnou definici není tak jednoduché. Kyberšikana má rysy jako tradiční šikana, ale v prostředí internetu se projevují trochu jinak. *Překryv online a offline šikany je až 85%* (Černá, 2013, s. 20). Proto je třeba definovat a popsat tradiční školní šikanu spolu s šikanou v online světě. *Kyberšikana je kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana zahrnuje i kyberšikana opakované chování a nepoměr sil mezi agresorem a obětí* (Price a Dalgleish, 2010 cit. podle Černá, 2013, s. 20). Podle Rogers (2011, s. 32) si agresori kyberšikany mohou zachovat určitý odstup od oběti, díky kterému získají anonymitu a pocit bezpečí, že na ně nikdo nepřijde. Také je pro ně jednodušší minimalizovat pocit viny za své chování, jelikož nevidí důsledky svého chování.

2.3 Rozdíly mezi tradiční šikanou a kyberšikanou

Šikana je ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Obvykle mluvíme o šikaně tehdy, když jde o opakované jednání, ve velmi závažných případech označujeme za šikanu i jednání jednorázové, s hrozbou opakování (Říčan, 2010, s. 21). Tato definice by mohla být aplikována jak na tradiční šikanu, tak na kyberšikanu, jelikož podle Černé (2013, s. 20) je kyberšikana druhem nebo rozšířením tradiční školní šikany a rozšiřuje se z běžného života do života online neboli na internet. Kyberšikana se však od tradiční šikany nemusí distancovat. Často se tyto dva ubližující jevy prolínají. Podle Bendla (2003, s. 25) je podstatou šikany agrese, která je cílem jednání a není použita jako prostředek k dosažení nějakého cíle. Mezi rysy šikany patří nepoměr sil mezi agresorem a obětí, agrese se stává cílem jednání a také se opakuje. To se odráží jak v tradiční šikaně, tak v té kybernetické.

2.4 Projevy a výskyt kyberšikany

Abychom mohli přesně definovat kyberšikanu, je třeba ji odlišit od běžného škádlení či popichování mezi vrstevníky. Jak u klasické šikany, tak i u té kybernetické je typická převaha a moc nad šikanovaným. Také se nejedná o jednorázový čin, ale o systematické opakované a záměrné napadání. Dle Feinberga (2009, s. 26 – 31) mohou žáci zažít šikanu prostřednictvím telefonů či počítačů, a to jak doma, u svých přátel, v autobuse nebo v obchodním domě. Kyberšikana se nemusí odehrávat jen ve škole. Proto je důležité, umět rozlišit různé projevy kyberšikany. Podle Černé (2013, s. 25 – 26) je několik druhů nejčastějších projevů kyberšikany. Jedním z těchto projevů je vydávání se za někoho jiného a krádež hesla. V tomto případě se agresor vydává za oběť a poškozují tak svým chováním a jednáním její sociální vazby. Agresor může použít jméno nebo přezdívku oběti a vytvořit falešný profil, a pokud bude mít i heslo k účtu nějaké sociální sítě může komunikovat s přáteli oběti a tím jí ubližovat.

Dalším projevem kyberšikany je vyloučení a ostrakizace, kdy je oběť sociálně vyloučena ze skupiny. *Ostrakizace je pro oběť často velmi bolestná, ačkoli vlastně postrádá přímý prvek agrese. Je tomu tak zejména v důsledku frustrace z nenaplnění potřeby, o níž jsme mluvili výše – potřeby mladých lidí někam patřit, být součástí skupiny a jejího dění. Nejen na internetu, ale zvláště na něm je jasně patrné, kdo je in a kdo out – pokud například někdo není přizván do facebookové skupiny nebo je vyloučen z online hry, může to být velmi frustrující* (Černá, 2013, s. 25 – 26).

Kyberharašení a kyberstalking jsou další časté projevy kyberšikany. Kyberharašení bychom mohli charakterizovat opakované nepříjemné zprávy, které zasílá agresor oběti. Agresor doslova zahlcuje oběť zprávami, které se oběť snaží ukončit nebo agresorovi vůbec neodpovídá. Tudíž se jedná o jednosměrnou komunikaci. Kyberstalking se od kyberharašení liší jen nepatrným rozdílem. U kyberstalkingu agresor také zasílá množství nechtěných zpráv, ale jejich obsahem jsou i výhrůžky, vydírání či jiná zastrašující sdělení. Oběť se může obávat i o své fyzické bezpečí.

Pomocí sociálních sítí se velmi rychle šíří veškeré informace a to i ty nepravdivé. Proto je pomlouvání dalším z projevů kyberšikany, kdy se oběť jen těžko brání nepravdivým informacím o jeho osobě, které mají za následek sociální poškození nebo dokonce vyloučení.

Natáčení fyzického nebo sexuálního útoku, který je předem naplánovaný a realizovaný na náhodnou oběť se nazývá happy slapping. Pro tuto praxi neexistuje prozatím český název, rozhodně by se ale nedal překládat jako šťastné nebo veselé fackování, jelikož se jedná o závažný čin, který vznikl původně v britském metru a rozšířil se i do dalších států. Původně vypadal happy slapping tak, že skupina mládeže napadla a zfackovala náhodného kolemjdoucího. Celý incident byl přitom natáčen na mobilní telefon a následně zveřejněn na internetu. (Černá, 2013, s. 27) Tento projev kyberšikany se dále stupňuje a nemusí se vždy jednat jen o zfackování, ale může jít i o další projevy agrese.

Všechny projevy kyberšikany jsou velmi závažné a oběť mohou poškozovat jak fyzicky, tak psychicky. *Všechny děti by měly znát všechny důsledky kyberšikany – pro oběť i pro agresora. Konečně, kyberšikana, na rozdíl od jiných forem šikany, může mít i mezigenerační rozměr. Mladí lidé tak mohou šikanovat dospělé, včetně svých vlastních rodičů, učitelů a dalších lidí ze svého okolí, způsobem, který ve „skutečném“ světě neexistuje* (Rogers, 2011, s. 33).

2.5 Aktéři šikany a kyberšikany

Přesně určit podle chování či podle osobnostních rysů, kdo bude oběť a kdo agresor nelze. Protože tradiční šikana a kyberšikana jsou často propojeny a navazují na sebe, mohou být rysy aktérů velmi podobné. Ačkoliv kyberšikana probíhá v odlišném prostředí, charakteristiky aktérů se příliš nemění. (Černá, 2013, s. 61)

2.5.1 Oběti šikany a kyberšikany

Podle Černé (2013, s. 61 – 62) bývají oběti šikanování děti, které kolektiv nepřijímá příliš dobře. Ve třídě se příliš neprojevují, jsou plaché, stydlivé a citlivé. Mohou být také méně atraktivní, méně fyzicky či sociální zdatné a také mívají nízké sebevědomí. Tyto zranitelné děti bývají cílem šikany, protože se mohou stát snadným cílem a tak si je agresori vybírají. Takovýto typ obětí nazýváme pasivní oběť. Druhým typem obětí mohou být děti, které svým chováním agresii vyvolávají. Například trpí hyperaktivitou nebo jsou nepřátelské a agresivní. *Někdy bývají označovány jako oběti-provokatéři: svým chováním upoutávají agresorovu pozornost a často se může zdát, že si šikanu v podstatě „zaslouží“* (Černá, 2013, s. 61). Avšak žádná šikana není nikdy oprávněná a nemůže být považována za vyprovokovanou. Oba tyto typy obětí mají společné to, že v kolektivu nejsou příliš oblíbení, takže nemají příliš přátel, kteří by se jich zastali a sami nemají dostatek sil na to, aby se ubránili.

Oběti kyberšikany se příliš neliší, a to hlavně pokud je tradiční školní šikana propojena s tou v kybernetickém prostoru. Podle Černé (2013, s. 62) můžeme k prvním dvěma typům obětí přidat v kybernetickém světě ještě další dva typy. Prvním z nich je agresor, který se stane obětí. To se může stát, pokud se agresorovi mstí nějaká z jeho obětí přes anonymitu kyberprostoru, nebo díky velkému vlivu ostatních uživatelů, kterým se chování bývalého agresora nelíbí. Dalším typem jsou pak děti, které v reálném světě nemusejí být ani agresorem, ani obětí. Mohou být běžnými žáky s docela dobrým postavením ve třídě, avšak v kyberprostoru se stávají lehce zranitelnými. Toto se může stát, pokud má agresor k oběti snadný přístup díky informacím, které o sobě oběť zveřejní na internetu. Podle Eckertové (2013, s. 29) jsou sociální sítě velkým nebezpečím právě kvůli sdělovaným informacím a osobním údajům. Děti věří, že jim určitá míra zabezpečení, které sociální sítě jako Facebook nabízejí, dají soukromí. Proto se nebojí kontaktovat se s cizími lidmi a přidávat si je do přátel. *Na Facebooku navíc prakticky nemohou nebýt – ve škole by se cítily sociálně vyloučené* (Eckertová, 2013, s. 29). Podle Černé (2013, s. 63) stačí zveřejnění jen několika málo údajů, jako jsou jméno, kontaktní informace a fotografie. Tyto informace mohou agresorovi postačit k útoku.

2.5.2 Agresoři šikany a kyberšikany

Agrese je – stejně jako většina ostatního lidského chování, tedy třeba jako tanec, vaření nebo hra na kytaru – naučená, to znamená, že si ji osvojíme na základě zkušenosti. (Ří-

čan, 2010, s. 35). Agrese nebo agresivní chování je podle Říčana (2010, s. 35) naučené jednání, které si osvojíme na základě zkušeností, které máme. Jelikož se nám určitá agrese v minulosti již vyplatila, tak ji používáme dále. Dle Koláře (2001, s. 72) nejsou agresori žádní psychopati či jinak psychicky narušení jedinci. Agresori se od ostatních v zásadě neliší. Jsou jen velmi egocentričtí a tak agrese nemá větší zábrany. Osobnost agresora je podle Černé (2013, s. 64) složitější než u oběti. Agresori mohou být děti, které nejsou sociálně příliš zdatné, mohou mít nižší sebevědomí či snížené sociální dovednosti. V kolektivu nemusejí být příliš oblíbené, avšak jsou také agresori, kteří jsou naopak velmi uznávaní a mají mnoho přátel. Šikanováním si agresori kompenzují vlastní nedostatky. Pocit moci a síly je naplňuje a upevňuje si tak svou pozici ve společnosti. Pokud se jedná o agresory v kyberprostoru, pak jsou zde také různorodí jedinci, kteří se vyznačují agresivním a impulzivním chováním. Velká skupina kyberagresorů jsou ale oběti tradiční šikany, kteří díky anonymitě a síle internetu mohou obrátit své role a kompenzovat si tak své postavení ve společnosti. *Kyberšikana rovněž může být prostředkem, který budou mít „v oblíbené“ agresori, kteří se nechtějí uchýlovat k tradiční šikaně* (Černá, 2013, s. 66). To znamená, že se agresori nechtějí prostřednictvím přímé šikany připravit o svou pozici v kolektivu, kdežto kyberšikana jim přináší kýžený výsledek a manipulaci s obětí. Jelikož není kyberšikana vnímána dětmi tak závažně jako tradiční šikana, agresor se může dopouštět mnoha činů v online světě a na jeho reálný život to nebude mít vliv. (Černá, 2013, s. 67) Také se může stát, že ostatní členové kolektivu o kyberšikaně ani nemusejí vědět.

2.5.3 Přihlízející aktéři šikany a kyberšikany

Významnou roli v šikaně hrají tak zvaní přihlízející. Podle Černé (2013, s. 69 – 70) se dělí na několik typů. Ti, kteří podporují chování agresora, následují ho a sami aktivně šikanu páchají. Dále jsou to ti, kteří agresora otevřeně podporují a jeho chování schvalují, ale osobně oběti neublíží. Pasivní podporovatelé, kteří agresora podporují, ale ne otevřeně jsou další skupinou. Pak jsou zde nezúčastnění pozorovatelé. Dalšími jsou ti, kteří s šikanou nesouhlasí, stojí za obětí, avšak agresorovi se nepostaví. A poslední skupinou jsou ti, kteří se snaží oběť šikany otevřeně bránit. *Někdy přihlízející proti probíhající šikaně otevřeně vystoupí a odsoudí toto jednání v rámci skupiny. Podobná reakce je jedním z nejsilnějších faktorů bránících jejímu dalšímu pokračování a šíření. Bohužel však ve většině případů tradiční šikany i kyberšikany přihlízející nijak aktivně oběti nepomáhají* (Černá, 2013, s. 70). Vašutová (2010, s. 10) přihlízející nazývá svědkem kyberšikany, avšak jak sama uznává, vhodnější výraz by byl zřejmě publikum, který je vhodnější pro kyberšikanu.

Jelikož je kyberšikana časově neomezená a může se připojit vlastně každý, tak před ní není nikdo, kdo využívá počítač či mobilní telefon chráněn.

3 DŮSLEDKY KYBERŠIKANY

I když je kyberšikana úzce svázána s klasickou šikanou, i její dopady mohou být mnohdy mnohem závažnější. *Člověk by mohl namítnout, že kyberšikana se přece odehrává ve virtuálním prostoru, kdesi za obrazovkou, kde nejsme fyzicky přítomni, zatímco tradiční šikana se děje „přímo nám“.* Dopady přece musí být závažnější, když se nám něco děje přímo! Představte si ale, že vás někdo natočí na video nebo vyfotí ve chvíli, kdy se zrovna „kuchtíte“ nebo se neohrabaně pokoušíte o zajímavou taneční kreaci, a toto video nebo fotku zveřejní na internetu. Někdo k ní přidá vtipný komentář nebo veselou hudbu, trochu ještě upraví, pošle dalším lidem, a než se druhý den ráno probudíte, vysmívají se vám veřejně statisíce lidí a další přibývají každou vteřinou (Černá, 2013, s. 84). Proto je třeba se kyberšikanou zabývat a řešit ji. Ačkoliv není v zákonech obsažena, její projevy mohou být trestným činem nebo přestupkem a může být řešena policií. Lze se také obrátit na různé instituce, které se šikanou zabývají a prostřednictvím jich nepříznivou situaci řešit.

3.1 Kyberšikana a legislativa

Kyberšikana stejně jako šikana není v České republice trestným činem. Takovéto chování ale může naplňovat skutkovou podstatu některých trestných činů. V případě kyberšikany může jít například o vydírání, vyhrožování, nebezpečné pronásledování (stalking) nebo útisk (Rogers, 2011, s. 13). Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. ale obsahuje některé trestné činy, které mohou být spojeny s kyberšikanou. Podle § 353 trestního zákoníku je nebezpečné vyhrožování trestným činem. Takové vyhrožování může být prováděno pomocí informačních a komunikačních technologií. Pokud osoba vyhrožuje zabitím či ublížením na zdraví, může být potrestána až jedním rokem odnětí svobody. Dalším takovým trestným činem může být pomluva. Podle § 184 ten kdo, o jiném řekne nepravdivý údaj a ohrozí tak jeho společenské postavení, může být potrestán odnětím svobody až na jeden rok. Závažným trestným činem může být účast na sebevraždě. Podle § 144 trestního zákoníku, kdo napomáhá k sebevraždě, může být potrestán odnětím svobody až na tři roky.

S ohledem na věkovou skupinu, na kterou je zaměřena tato práce, je třeba zmínit zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., který upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. K tomuto zákonu se přihlíží, pokud se jedná o protiprávní činy, jichž se dopustili děti mladší patnácti let či mladistvé osoby od patnácti do osmnácti let.

Pokud by chování agresorů při kyberšikaně nezašlo natolik daleko, aby bylo řešeno trestním zákoníkem, neznamená to, že pachatel potrestán nebude. Podle zákona o přestupcích č. 200/1990 Sb. je možné za přestupky proti občanskému soužití uložit pokutu ve výši do 5000 nebo při závažnějších činech až do 20 000 korun. *V oblasti školské legislativy jsou základní informace obsaženy v Metodickém pokynu MŠMT č. j. 24 246/2008-6, který upravuje i zásady prevence a řešení kyberšikany. Na základě tohoto dokumentu musí mít každá škola vypracován Program proti šikanování, který je součástí tzv. Minimálního preventivního programu* (Rogers, 2011, s. 14).

Případů kyberšikany již byla celá řada a podle dostupných výzkumů se téměř polovina dětí dostala do styku s kyberšikanou. (Rogers, 2011, s. 12) *Patrně nejznámější případ kyberšikany přes tento kanál je zneužití videa, které natočil patnáctiletý Kanadčan (v rámci školního projektu), na kterém mává holí coby světelným mečem. Tento případ je známý pod názvem Star WarsKid. Chlapcovi spolužáci video objevili a umístili právě na YouTube, načež se spustila hotová smršť – video se začalo extrémně rychle šířit, přibývaly urážející komentáře k chlapcovu vzhledu a chování a vznikly různé verze videa se záměrem ještě více aktéra zesměšnit. Chlapec nakonec musel odejít ze školy, léčil se v psychiatrickém zařízení* (Campfield, 2009 cit. podle Černá, 2013, s. 20).

Dalším příběhem, který je považován za jeden z prvních případů kyberšikany v Evropě je případ Anny Halman z Polska. *Anna byla ve svých čtrnácti letech během školní hodiny, ze které učitelka na delší dobu odešla, šikanována před zraky všech spolužáků. Čtyři chlapci ji napadli, svlékali, osahávali a předstírali, že ji znásilňují. Anna plakala a prosila ostatní spolužáky o pomoc, ti ale nijak nezasáhli. Další spolužák celou událost natáčel na mobilní telefon a plánoval pořízené video zveřejnit na internetu. Další den Anna spáchala sebevraždu* (Černá, 2013, s. 50). V tomto případě nedošlo ke zveřejnění videa, jelikož chlapec, který celý incident natáčel, po oznámení Anniny smrti video smazal. Policie přesto dokázala video z mobilního telefonu obnovit a použít jako důkazní materiál. Kyberšikana u této dívky byla pouze rozšířením tradiční šikany, kterou Anna zažívala již před tímto incidentem. Podobných propojení tradiční šikany a kyberšikany si můžeme všimnout i u dalších známých případů. (Černá, 2013, s. 50)

Ačkoliv tento a další známé medializované případy skončily sebevraždou, jedná se o ojedinělé případy. Riziko sebevražd samozřejmě existuje jak u tradiční šikany, tak i u té kybernetické, avšak *výzkumy se obvykle nezaměřují na sebevraždy jako takové, ale spíše na sebevražedné myšlenky, někdy na pokusy o sebevraždu* (Černá, 2013, s. 93). Kyberšika-

na nemusí sama o sobě vést k sebevraždě. Pokusy o sebevraždu mohou nastat, pokud se kyberšikana spojí s reálným životem a s tradiční šikanou. *Oběti i agresoři kyberšikanyžívají celkově obtížnější život, horší vztahy s vrstevníky, problémy v rodině i ve škole, a to již před zkušeností s kyberšikanou* (Černá, 2013, s. 94).

3.2 Preventivní programy

Způsob, jak se chránit před kyberšikanou je být informován. V České republice existuje několik preventivních programů, které se zaměřují na šikanu, kyberšikanu nebo na bezpečný internet.

3.2.1 E-Bezpečí

Projekt E-Bezpečí je celorepublikový projekt zaměřený na prevenci, vzdělávání, výzkum, intervenci a osvětu spojenou rizikovým chováním na internetu a souvisejícími fenomény. Projekt je realizován Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého ve spolupráci s dalšími organizacemi (KOPECKÝ, © 2008-2014). Tento projekt se zaměřuje na preventivní, vzdělávací a přednáškové činnosti, které ve spolupráci s Policií České republiky a dalšími orgány realizuje na území celé České republiky. Zaměřují se na žáky základních škol, studenty středních a vysokých škol, učitele, vychovatele, pracovníky OSPOD, policisty, rodiče a další osoby, které s dětmi a mládeží pracují. *Kromě vzdělávacích akcí realizuje projekt E-Bezpečí také pravidelná celorepubliková výzkumná šetření, zaměřená na rizikovou komunikaci v online prostředích, provozuje také online poradnu, vydává řadu zajímavých tiskovin pro žáky/učitele a realizuje řadu dalších aktivit* (KOPECKÝ, © 2008-2014).

3.2.2 Minimalizace šikany

Dalším projektem, který se především zabývá šikanou je MiŠ, neboli Minimalizace šikany. *Záměrem projektu MiŠ - Minimalizace šikany - je předat pedagogické veřejnosti ověřené nástroje a postupy pro práci se šikanou. De facto tedy vytvořit podmínky k systematickému zavádění Českého školního programu proti šikanování, který popsal a experimentálně ověřil odborný garant projektu Dr. Michal Kolář* (Minimalizace šikany: O nás, © 2008). Projekt se sice zabývá primárně školní šikanou, avšak do svých přednášek zapojili i prevenci kyberšikany. *Nadace O2 v rámci projektu Minimalizace šikany poslala v září 2010 na všechny základní školy v České republice jeden a půl milionu letáků, které přináší informace o kyberšikaně* (Minimalizace šikany: Kyberšikana – letáky pro děti, rodiče i

učitele, © 2008). *Program uskutečňuje občanské sdružení AISIS a vznikl za finanční podpory nadace O2 a odborníka Dr. Michala Koláře. Pilotní fáze projektu z let 2005 – 2007 prokázala, že vytvořený model vzdělávání a následné spolupráce s konkrétními školami je efektivní* (Rogers, 2011, s. 14).

3.2.3 Kyberšikana.eu

Projekt vytvořený mladými dívkami je velmi zajímavý. *Jedná se o projekt Terezy Ondráčkové a Moniky Vlachové, dvou studentek, které vytvořily stránku zaměřenou na prevenci problematického chování na internetu. Svůj program prevence prezentovaly již na osmi základních školách* (Rogers, 2011, s. 17). Projekt Kyberšikana.eu je žákům základních škol velmi blízký svým přátelským a netypickým stylem, způsobený minimálním věkovým rozdílem mezi autorkami programu a cílovou skupinou.

3.2.4 Linka pomoci

Posledním prezentovaným projektem v této bakalářské práci bude Linka pomoci. Toto krizové centrum pomáhá dětem, které se staly oběťmi internetové kriminality. *Jestliže se nějaké dítě cítí ohroženo nebo obtěžováno prostřednictvím internetu, může se obrátit na krizovou linku, chat nebo e-mailovou poradnu. Linka pomoci také realizuje preventivní kampaně zaměřené na děti a rodiče s cílem upozorňovat na potenciální rizika internetové komunikace* (Rogers, 2011, s. 17).

Preventivních programů na kyberšikanu bylo v posledních letech realizováno poměrně hodně. Podle Rogersové (2011, s. 12) byla první výzkumná šetření prováděna na území České republiky až v letech 2009 a 2010, a to výzkumy Minimalizace šikany a projekt E-bezpečí. Na základě těchto výzkumů pak byly realizovány další preventivní programy a pojem kyberšikana se začíná dostávat do podvědomí nejen odborníkům, ale také široké veřejnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 REALIZACE VÝZKUMU

Doposud jsme se pokusili přiblížit problematiku šikany, kyberšikany a sociální sítě. Jak již bylo uvedeno v úvodu této práce, cílem empirické části je zjistit, zdali se žáci základních škol ve Zlíně setkali s kyberšikanou na konkrétních sociálních sítích, jestli znají pojem kyberšikana a zdali ví, kam se obrátit pro případnou pomoc.

Jak již bylo zmíněno výše, první výzkumy na téma kyberšikana probíhaly v letech 2009 a 2010 prostřednictvím výzkumné agentury Mediaresearch a projektu E-Bezpečí. *První z výzkumů byl proveden na reprezentativním vzorku žáků ve věku 8 – 15 let v druhé polovině roku 2009. Ve stejné době se uskutečnilo i druhé šetření, jehož těžiště spočívalo v online dotazníku a respondenti byli ze základních i středních škol* (Rogers, 2011, s. 12). Výsledky obou výzkumů se neshodují kvůli odlišné metodologii, avšak přesto nám přinesly poznatky o výskytu kyberšikany. Výzkumy projektu E-Bezpečí ukázaly, že kyberšikana je rozšířena téměř mezi polovinu žáků a studentů na území ČR. Také bylo zjištěno, že kyberšikana a tradiční školní šikana jsou silně provázány, jelikož až v 80% případů kyberšikany pochází útočník ze stejné třídy nebo školy jako jeho oběť. (Rogers, 2011, s. 12 – 13)

Dalším projektem mapujícím výskyt kyberšikany je *mezinárodní projekt EU Kids Online II, který se zaměřoval na online rizika a kterého se zúčastnila i Česká republika* (Černá, 2013, s. 43). Tento projekt byl specifický v tom, že byla použita stejná definice kyberšikany pro všechny země a výzkumný vzorek byl také pro všechny státy stejný a to děti ve věku 9 – 16 let, které užívají internet. Z výsledků vyplynulo, že ve všech 26 zemích se kyberšikana vyskytuje u 6 % dětí. V ČR je pak o dvě procenta více obětí kyberšikany. (Černá, 2013, s. 43)

Tato práce shrnuje data sesbíraná na základních školách ve Zlíně. Výsledky výzkumu budou předány na základní školy, kde byl výzkum prováděn a mohou přispět ke zlepšení preventivních programů zaměřené na kyberšikanu.

V praktické části této práce bylo postupováno podle odborné literatury Petera Gavory (2010) a Miroslava Chrásky (2007).

4.1 Stanovení výzkumného problému

Pro realizaci tohoto výzkumu jsme zvolili deskriptivní neboli popisný výzkumný problém, který *zjišťuje a popisuje situaci, stav nebo výskyt určitého jevu. Při takovém vý-*

zkumu se obyčejně používá výzkumná metoda pozorování, škálování, dotazník nebo interview (Gavora, 2010, s. 56).

Výzkumný problém byl stanoven následovně:

Setkali se žáci druhého stupně základních škol ve Zlín s kyberšikanou na sociálních sítích?

4.2 Cíl výzkumu

Z výše uvedeného výzkumného problému je zřejmé, že hlavním cílem realizovaného výzkumu je zjistit, zdali se žáci druhého stupně základních škol ve Zlíně setkali s kyberšikanou na sociálních sítích.

Dílčí cíle

Všechny dílčí cíle realizovaného výzkumu se vztahují na žáky základních škol ve Zlíně ve věkovém rozpětí 11 – 15 let.

1. Zjistit, zda mají žáci přístup k internetu.
2. Zjistit využití konkrétních sociálních sítí.
3. Zjistit, z jakých důvodů se žáci na sociální síť přihlásili.
4. Zjistit, zda se žáci setkali s kyberšikanou na sociálních sítích.

4.3 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Základní soubor tvoří **žáci druhého stupně základních škol ve Zlíně** a to ve **věku 11 – 15 let** (vymezení podle Langmeiera, 1998, s. 139). Podle Langmeiera (1998, s. 149) dochází v období puberty k odpoutání se od rodičů a navazování významných vztahů s vrstevníky obojího pohlaví. Myslíme si, že tato věková skupina je nejvíce ohrožena kyberšikanou, protože se na internetu pohybují bezstarostně a nemusejí domýšlet důsledky, které z tohoto chování mohou plynout. Z tohoto důvodu jsme vybrali tuto věkovou skupinu. Z dostupných informací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy jsme zjistili, že ve Zlíně je 14 škol s druhým stupněm. Počet žáků druhého stupně základních škol ve Zlíně je 2442.

Výběrový soubor neboli vzorek byl určen prostým náhodným výběrem. *Charakteristickým rysem tohoto výběru je, že všechny prvky souboru mají stejnou pravděpodobnost, že budou vybrány. Každý prvek musí být při tom vybírán nezávisle na ostatních* (Chráška, 2007, s. 20). Výběrový soubor reprezentuje základní soubor. Náhodným výběrem, přesněji

losováním, byly vybrány tři základní školy ve Zlíně, na které bylo rozdáno celkem 300 dotazníků. Návratnost dotazníků byla 87%, což činí 261 dotazníků.

4.4 Metodologie výzkumu

Jelikož jsme zvolili deskriptivní výzkumný problém, rozhodli jsme se pro kvantitativní výzkum. Data jsme sbírali pomocí metody dotazníku, který je vhodný pro toto citlivé téma, jelikož zajišťuje anonymitu respondentů. Dotazník je soubor *předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně* (Chráska, 2007, s. 163). Dotazník se skládá z patnácti otázek, kdy 6 otázek bylo uzavřených, 8 otázek polouzavřených a 1 otázka byla otevřená. První tři položky dotazníku zjišťovaly demografická data dotazovaných. Následně jsme se zaměřili na konkrétní položky týkající se sociálních sítí a kyberšikanu. Dotazníkové šetření probíhalo během měsíce dubna 2014. Sběr dat pomocí dotazníku probíhal v prostorách základních škol. Čas výzkumu byl přizpůsoben jednotlivým vyučovacími hodinám dané třídy. Dotazník byl předán vedení škol a ti jej dále distribuovali do jednotlivých vyučovacích hodin prostřednictvím vyučujících. V úvodu dotazníku byli respondenti seznámeni s důvodem požadavku na jeho vyplnění. Samotné vyplnění dotazníku trvalo přibližně 10 minut.

4.5 Způsob zpracování dat

Jednotlivé položky z dotazníku byly zpracovávány čárkovací metodou a následně data byla zadána do programu MS Excel. Každá položka dotazníku byla zpracována do tabulky s absolutní a relativní četností. Relativní četnosti jsou zaokrouhlovány na celá čísla. Pro přehlednost jsou k některým tabulkám vytvořeny pruhové či výsečové grafy.

5 ANALÝZA DAT A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Tato kapitola popisuje výsledky výzkumu. Jak jsme již uvedli výše, některé položky dotazníku jsou vyobrazeny tabulkou s absolutní a relativní četností. Vybrané otázky jsou doplněny o grafy. Výsledky jsou následně doplněny slovním popisem.

Charakteristika výzkumného souboru

Na začátku dotazníku jsme zjišťovali demografická data respondentů.

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Chlapec	115	44
Dívka	146	56
Celkem	261	100

Tabulka 1: Složení výzkumného souboru podle pohlaví

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
11 let	43	16
12 let	58	22
13 let	56	21
14 let	58	22
15 let	46	18
Celkem	261	100

Tabulka 2: Věk respondentů

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
6. třída	62	24
7. třída	68	26
8. třída	71	27
9. třída	60	23
Celkem	261	100

Tabulka 3: Ročník, který respondenti navštěvují

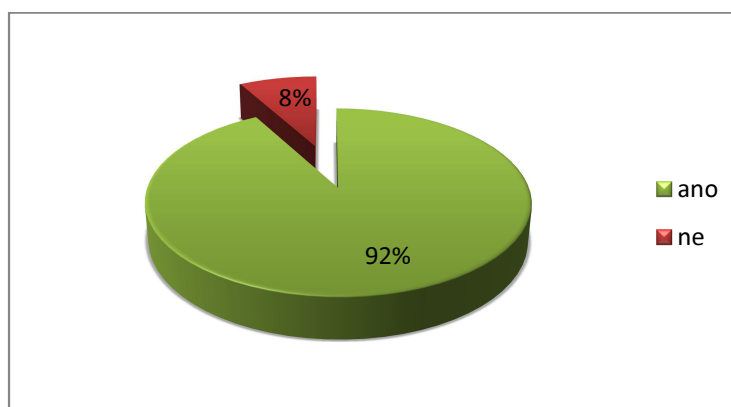
Dílčí cíl č. 1

Zjistit, zda mají žáci přístup k internetu. (Položky č. 1, 2)

Položka č. 1 – Máte přístup k počítači či jinému zařízení s připojením na internet?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Ano	235	92
Ne	26	8
Celkem	261	100

Tabulka 4: Dostupnost k internetu

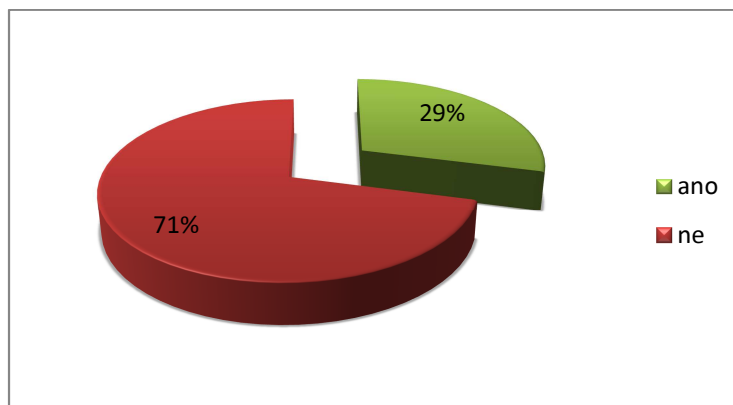
Graf 1: Dostupnost k internetu

První otázka dotazníku zjišťovala, zda mají žáci přístup k internetu. Z výše uvedených dat vyplývá, že převážná většina žáků (92%) má přístup k internetu. Naměřené hodnoty byly předpokládány, jelikož internet je u sledované věkové skupiny, neboli žáků druhého stupně základních škol, běžně využívaný a to jak k základním činnostem, jako například k vyhledávání informací či studiu, tak ke komunikaci na sociálních sítích.

Položka č. 2 – Kontrolují rodiče Vaši činnost na internetu?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Ano	76	29
Ne	185	71
Celkem	261	100

Tabulka 5: Kontrola činnosti na internetu rodiči

Graf 2: Kontrola činnosti na internetu rodiči

Z výše uvedených dat můžeme vyčíst, že převážná většina žáků (71%) není kontrolována rodiči, jaké činnosti na internetu provádí.

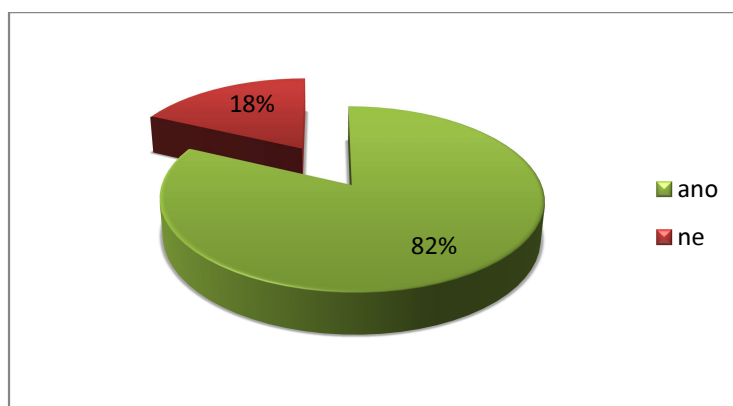
Dílčí cíl č. 2

Zjistit využití konkrétních sociálních sítí. (Položky č. 3, 4)

Položka č. 3 – Jste uživatelem nějaké sociální sítě?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Ano	215	82
Ne	46	18
Celkem	261	100

Tabulka 6: Uživatelé sociální sítě

Graf 3: Uživatelé sociální sítě

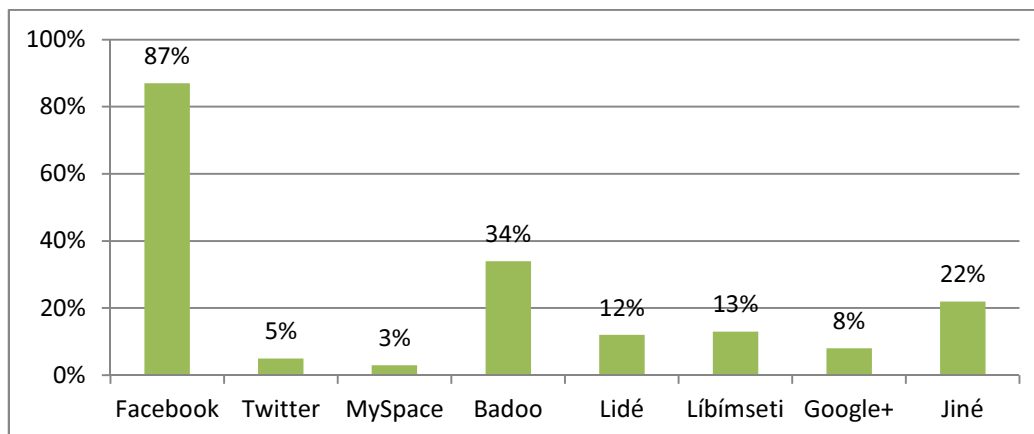
Odpovědi na tuto otázku nejsou příliš překvapivé. Jelikož jsou sociální sítě velmi populární a to hlavně mezi mladými lidmi. Sociální sítě jim nabízejí být stále ve spojení s ostatními a také jim umožňují sdílení různých dat. Proto nás nepřekvapuje, že 82% žáků jsou uživateli některé ze sociálních sítí. Zbylých 18% nejsou registrovaní uživatelé, proto se jich netýkaly otázky č. 4 a 5.

Položka č. 4 – Na jakých sociálních sítích jste registrovaný/á a jak často je používáte?

Odpověď	Téměř každý den		Často (alespoň 2x týdně)		Občas (alespoň 2x za měsíc)		Málo (méně než 2x za měsíc)		Vůbec		Celková četnost
	Čet.	v %	Čet.	v %	Čet.	v %	Čet.	v %	Čet.	v %	
Facebook	71	38	58	31	27	14	22	12	3	2	187
Twitter	0	0	3	30	2	20	4	40	1	10	10
MySpace	0	0	2	33	1	17	1	17	2	33	6
Badoo	15	21	28	38	21	29	7	10	2	3	73
Lidé	6	23	12	46	7	27	1	4	0	0	26
Líbímseti	2	7	7	24	13	49	3	10	4	14	29
Google+	3	17	8	44	4	22	2	11	1	5	18
Jiné	18	38	12	25	15	31	3	6	0	0	48

Tabulka 7: Na jakých sociálních sítích jsou žáci registrovaní a jak často je využívají.

U otázek tohoto typu, kdy respondenti měli možnost vybrat si více než jednu odpověď, výpočet relativních četností udává počet registrovaných uživatelů na konkrétní sociální síti. Celkový počet respondentů, který odpovídal na tuto otázku je 215, jelikož tyto žáci odpověděli na předchozí položku, že jsou uživateli nějaké sociální sítě. Z uvedené tabulky vyplývá, že nejvíce registrovaných uživatelů je na sociální síti Facebook. Mezi nejčastěji využívané sociální sítě patří Facebook a také jiné sociální sítě, které žáci uvedli. Mezi jiné sociální sítě žáci uváděli nejčastěji Instagram (18 žáků), dále YouTube (14 žáků), Spolužáci (9 žáků) a Skype (5 žáků). Dva žáci neuvedli, na jaké jiné sociální síti jsou registrovaní.

Graf 4: Na kterých sociálních sítích jsou žáci registrovaní

U této položky jsme zjišťovali, na kterých sociálních sítích jsou žáci registrovaní, a zároveň jsme se ptali, jak často tyto sociální sítě využívají. Z výsledků dotazníků vyplynulo, že 87% žáků, kteří odpověděli, že jsou uživatelem nějaké sociální sítě, jsou registrovaní na sociální síti Facebook. Tato informace byla očekávaná, jelikož i z jiných výzkumů vyplývá, že nejčastěji používaná sociální síť je právě Facebook. Překvapující informací však bylo, že druhou nevyužívanější sociální sítí bylo Badoo (34%). Rozdíl mezi těmito sítěmi je více než 50%, což ukazuje, že Facebook se stále drží na vrcholech všech žebříčků. Jak můžeme vidět i v jiných studiích, v tomto bodě se náš výzkum od jiných neliší.

Dílčí cíl č. 3

Zjistit z jakých důvodů se žáci na sociální sítě přihlásili. (Položka č. 5)

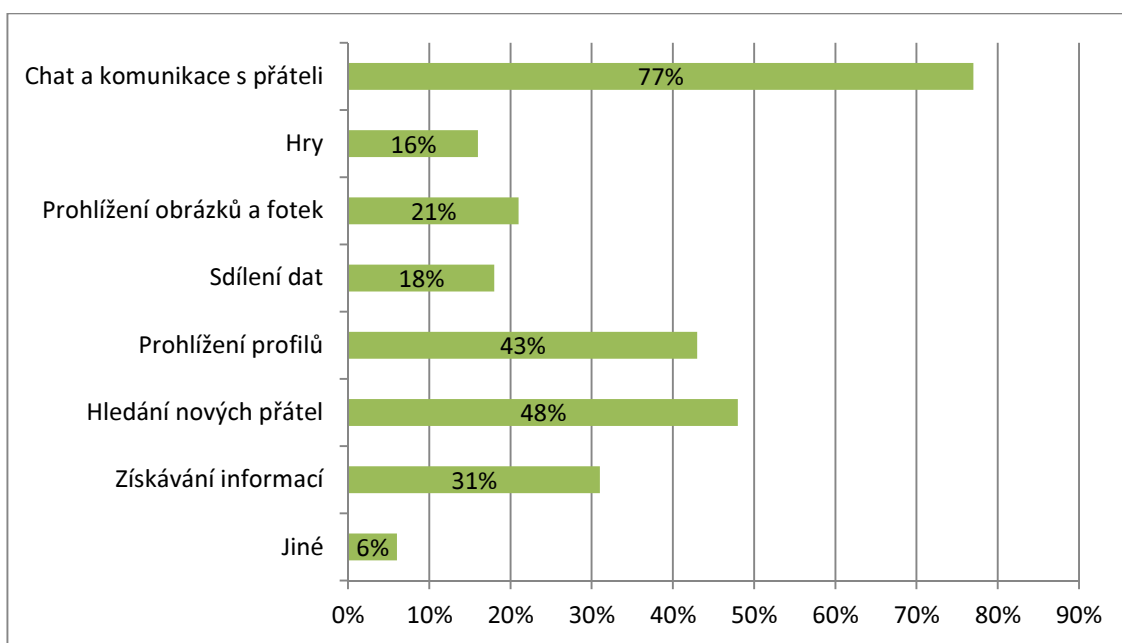
Položka č. 5 – Z jakého důvodu jste se přihlásil/a na sociální sítě?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Chat a komunikace s přáteli	166	77
Hry	34	16
Prohlížení obrázků a fotek	45	21
Sdílení dat	39	18
Prohlížení profilů	93	43
Hledání nových přátel	103	48

Získávání informací	67	31
Jiné	13	6

Tabulka 8: Důvod registrace na sociální síť

I u této položky měli respondenti možnost vybrat si více odpovědí. Relativní četnost byla vypočítána z 215 žáků. U této otázky žáci vybírali z důvodů, které je vedly k registraci na sociální síť. Nejčastější odpověď byla chat a komunikace s přáteli, kdy takto odpovědělo 77% respondentů. Dalšími důvody byly hledání nových přátel (48%) a prohlížení profilů (43%). Do možnosti jiných důvodů vypsalo 8 žáků odpověď, že být registrovaný na nějaké sociální síti „je in“ nebo protože „tam jsou všichni“. Další 3 žáci odpověděli, že se registrovali na sociální síť kvůli zábavě. Další 2 žáci jiné důvody nevyplnili svou odpovědí.

Graf 5: Důvod registrace na sociální síť

Dílčí cíl č. 4

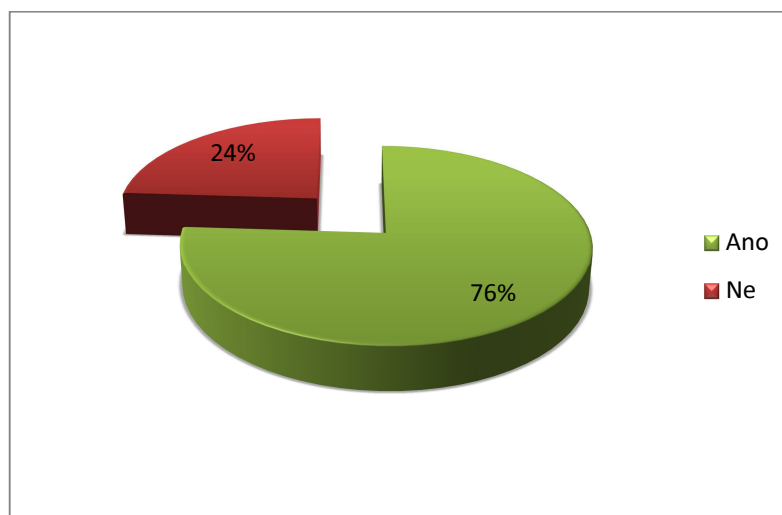
Zjistit, zda se žáci setkali s kyberšikanou na sociálních sítích. (Položky č. 6 – 15)

Položka č. 6 – Víte, co znamená pojem kyberšikana?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Ano	198	76

Ne	63	24
Celkem	261	100

Tabulka 9: Znalost pojmu kyberšikana

Graf 6: Znalost pojmu kyberšikana

Z celkového počtu oslovených respondentů se 198 vyjádřilo, že zná pojem kyberšikana, což je 76% žáků. 24% žáků označilo odpověď, že pojem kyberšikana nezná. Na otázku, zda skutečně žáci vědí, co pojem kyberšikana znamená, nám odpoví následující otázka č. 7. Tuto otázku jsme zařadili jako kontrolní, abychom si ověřili, zda žáci opravdu rozumějí danému pojmu.

Položka č. 7 – Popište vlastními slovy, co to je kyberšikana.

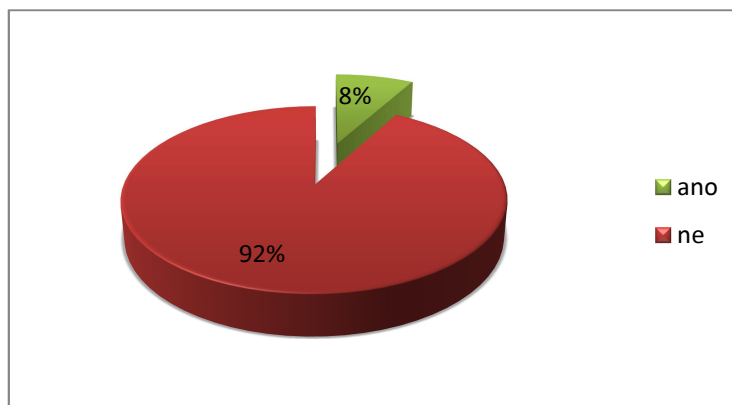
Tato otevřená otázka navazuje na předchozí položku. Zde jsme zkoumali, zda žáci, kteří odpověděli, že znají pojem kyberšikana, mají skutečně správné povědomí o tomto pojmu. Z celkového počtu 261 žáků, odpovědělo 198 žáků, že ví, co znamená pojem kyberšikana. Z těchto žáků do otevřené otázky č. 7 napsalo správné odpovědi 196 žáků. Jeden z respondentů kyberšikana popsal špatně a jeden respondent položku vůbec nevyplnil. Nejčastěji žáci popisovali kyberšikana jako „šikana přes internet“ nebo „vyhrožování, vydírání, ztrapňování přes internet“. Ti žáci, kteří na předchozí otázku odpověděli záporně, tedy že neznají pojem kyberšikana, položku č. 7 nevyplňovali.

Položka č. 8 – Máte v přátelích osoby, které jste nikdy neviděl/a nebo je neznáte?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
---------	-------------------	---------------------

Ano	22	8
Ne	239	92
Celkem	261	100

Tabulka 10: Neznámé osoby v přátelích žáků

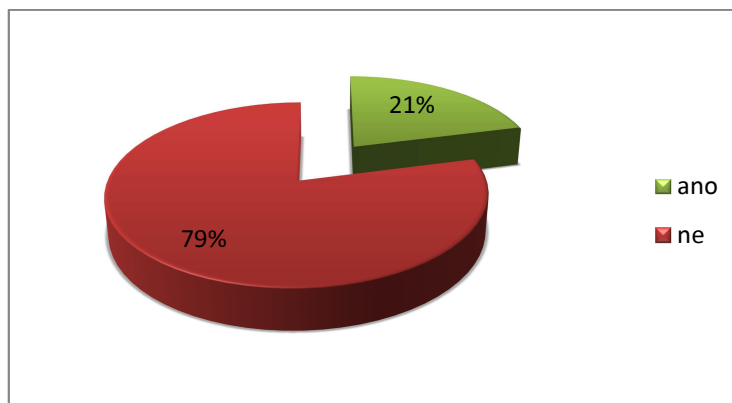
Graf 7: Neznámé osoby v přátelích žáků

Tato položka měla odpovědět, zda si žáci přidávají cizí osoby do přátel. V 92% respondenti odpověděli, že neznámé osoby mezi svými přáteli na sociálních sítích nemají. Přidáním cizích osob do svých přátel na sociální síti totiž žáci riskují různé druhy kyberšikany. Pokud si totiž žáci přidají nového přítele, otevírají mu tak možnost dostat se k jeho osobním údajům, které má jinak pro ostatní uživatele skryté.

Položka č. 9 – Dostal/a jste někdy nepříjemné či nechtěné zprávy prostřednictvím sociální sítě?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Ano	55	21
Ne	206	79
Celkem	261	100

Tabulka 11: Nepříjemné zprávy na sociální síti

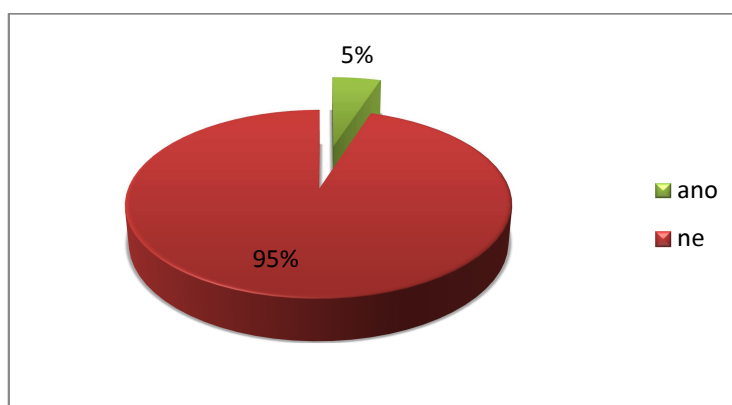
Graf 8: Nepříjemné zprávy na sociální síti

Tato položka zjišťovala, kolik žáků dostalo nepříjemné či nechtěné zprávy prostřednictvím sociální sítě. Výsledky ukázaly, že žáci dostali takovéto zprávy jen v 21%. U této otázky měli respondenti možnost zapsat, na jaké sociální síti tyto zprávy dostali. Z 55 žáků, kteří dostali nepříjemné či nechtěné zprávy, jich 39 uvedlo, že tyto zprávy byly doručeny přes sociální síť Facebook. 12 respondentů uvedlo, že tyto zprávy dostali přes Badoo. Dva žáci tyto zprávy registrovali na sociální síti Líbímseti a dva respondenti neuvedli, na které sociální síti jim byly tyto zprávy doručeny.

Položka č. 10 – Vyhržoval Vám někdo prostřednictvím sociální sítě?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Ano	14	5
Ne	247	95
Celkem	261	100

Tabulka 12: Nepříjemné zprávy na sociální síti

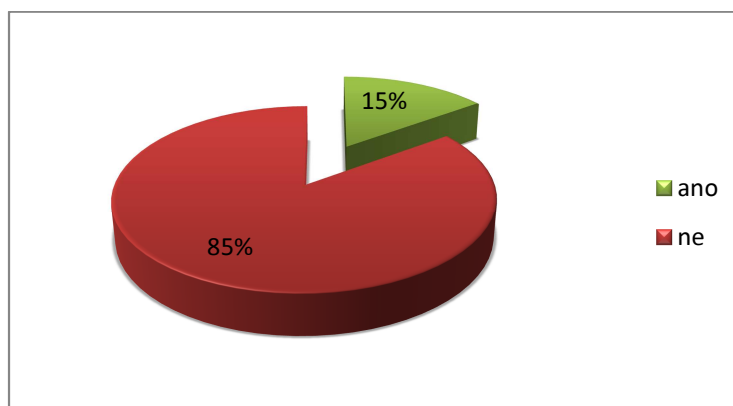
Graf 9: Vyhržování prostřednictvím sociální sítě

Tato položka v dotazníku zjišťovala, kolika žákům bylo vyhrožováno prostřednictvím sociálních sítí. Pouze 5% neboli 14 žáků uvedlo, že jim bylo vyhrožováno na nějaké sociální síti. Všech 14 žáků uvedlo, že vyhrožováno jim bylo prostřednictvím Facebooku.

Položka č. 11 – Zesměšňoval Vás někdo nebo Vám opakovaně nadával na sociální síti?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Ano	38	15
Ne	223	85
Celkem	261	100

Tabulka 13: Zesměšňování nebo nadávky prostřednictvím sociální sítě

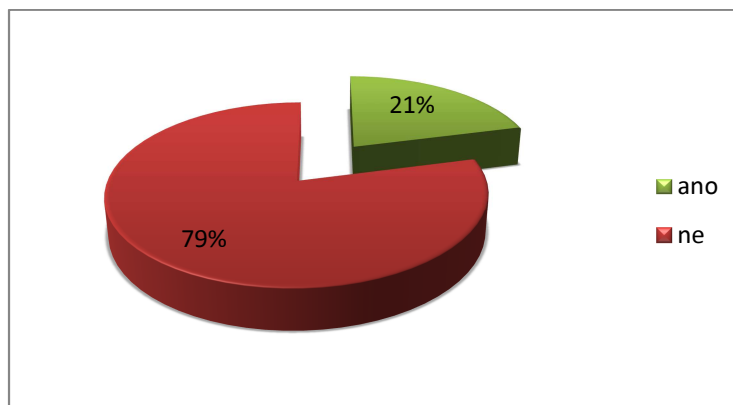
Graf 10: Zesměšňování nebo nadávky prostřednictvím sociální sítě

U položky č. 11 jsme se snažili zjistit, kolik žáků bylo zesměšňováno nebo jim bylo nadáváno prostřednictvím nějaké sociální sítě. Zde 38 respondentů uvedlo, že se jim tento způsob kyberšikany stal a to opět na Facebooku.

Položka č. 12 – Vystavil někdo Vaše fotky či video na sociální síť bez Vašeho vědomí a povolení?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Ano	56	21
Ne	205	79
Celkem	261	100

Tabulka 14: Vystavení fotografie či videa na sociální síť

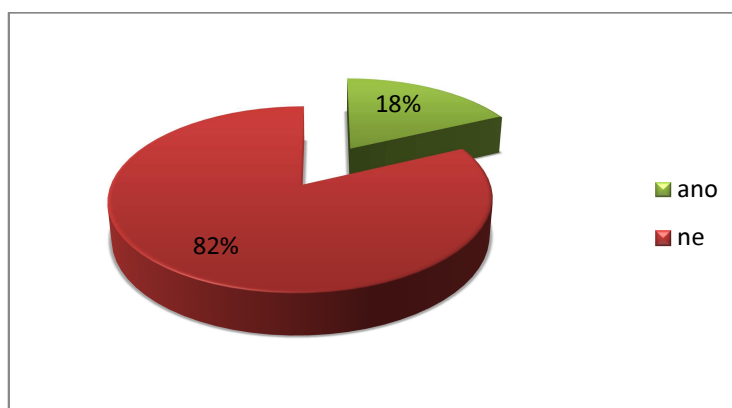
Graf 11: Vystavení fotografie či videa na sociální síť

Další položka v dotazníku se ptala na to, zda vystavil někdo fotografie či video žáků na některé ze sociálních sítí bez jejich povolení a vědomí. Zde uvedlo 21% neboli 56 dotazovaných, že takovou zkušenost mají. 48 respondentů uvádělo opět Facebook, jako sociální síť, na které se toto odehrálo. Další sociální sítí bylo YouTube, na které se podobná zkušenost stala 7 respondentům. Jeden respondent u této otázky nevyplnil sociální síť, na které se událost stala.

Položka č. 13 – Byl/a jsi svědkem, že by někdo ve Vašem okolí šikanoval někoho prostřednictvím sociální sítě?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Ano	46	18
Ne	215	82
Celkem	261	100

Tabulka 15: Kyberšikana v okolí žáka

Graf 12: Kyberšikana v okolí žáka

Položka č. 13 zjišťovala, zda byli žáci svědkem kyberšikany na sociálních sítích. 18% respondentů uvedlo, že se s tímto jevem setkali. Tato otázka byla do výzkumu zařazena za účelem zjištění, zda respondenti registrují útoky kyberšikany ve svém okolí. Podle grafu i tabulky můžeme vidět, že svědkem kyberšikany se stalo 18% respondentů.

Položka č. 14 – Nahlásil/a jste tyto nechtěné zprávy, fotky nebo videa někomu?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Ano	53	20
Ne	208	80
Celkem	261	100

Tabulka 16: Nahlášení problému na sociální síti

Touto otázkou jsme se snažili zjistit, zda žáci, kteří se s kyberšikanou na sociálních sítích setkali, nahlásili tento problém nějaké osobě. 53 respondentů uvedlo, že o nechtěných zprávách, fotografiích nebo videích někomu řekli. Většina z těchto žáků (39 žáků) nahlásila tento problém s kyberšikanou svým kamarádům. 11 žáků pak uvedlo, že problém řešili s rodiči či jinými příbuznými. 3 žáci uvedli, že tento problém konzultovali s učiteli nebo ve škole.

Položka č. 15 – Víte kam se obrátit v případě problému s kyberšikanou?

Odpověď	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Ano	212	81
Ne	49	19
Celkem	261	100

Tabulka 17: Kam se obracejí žáci s problémem kyberšikany

Poslední otázkou jsme se ptali žáků, zda vědí, kam se obrátit s případným problémem kyberšikany. Z tabulky vyplývá, že 81% žáků ví, kam se v případě problémů obrátit. Dále 128 žáků uvedlo, že by šlo za rodiči nebo příbuznými. 51 žáků zde odpovědělo, že by se obrátili na vyučujícího nebo výchovného poradce. 21 respondentů uvedlo, že by se obrátili na některou z organizací, zabývajících se problémem kyberšikany, jako například linka bezpečí, SOS linka nebo na policii. Dalších deset žáků by se s problémem obrátilo na své kamarády a dva respondenti neurčili přesněji, kam by se s tímto problémem obrátili.

5.1 Shrnutí výsledků výzkumu

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zjistit, zdali se žáci druhého stupně základních škol ve Zlíně setkali s kyberšikanou na sociálních sítích. Výzkum dále zjišťoval, na kterých sociálních sítích jsou žáci registrovaní a důvody jejich registrace. Zjišťovali jsme také, jestli žáci znají pojem kyberšikana a zda mu rozumějí. Bylo také zjišťováno, zda žáci vědí, kam se obrátit o případnou pomoc, pokud by se s problémem kyberšikany setkali.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 261 respondentů, z toho 115 chlapců a 146 děvčat ve věkovém rozmezí 11 – 15 let, kteří navštěvují základní školu ve Zlíně. Z výsledků vyplynulo, že většina žáků (92%) má přístup k internetu a také většina dotazovaných (82%) je registrována na některé ze sociálních sítí. Nejvíce uživatelů sociálních sítí je pak na Facebooku (87%). Další sociální sítí, která byla často označována, bylo Badoo, které respondenti označili v 34%. Naopak MySpace a Twitter, které jsou ve světových žebříčcích na předních pozicích, byly označovány jen velmi málo. Tyto výsledky byly očekávané a shodovaly se i s jinými výzkumy, které v této oblasti byly prováděny. Mezi nejčastější důvody, proč se žáci na sociální sítě přihlásili, patřily chat a komunikace s přáteli (77%) a hledání nových přátel (48%).

Dalšími položkami v dotazníku jsme se ptali na kyberšikanu. Žáci odpovídali, že tento pojem znají (76%) a uměli jej i vysvětlit, což se prokázalo kontrolní otázkou. Dále jsme se zaměřili na to, zda žáci ve svých přátelích mají i osoby, které neznají nebo je nikdy neviděli. Tato data nás celkem překvapila, jelikož jsme čekali, že žáci budou více lehkomyšlní a budou si do svých přátel přidávat cizí osoby bez rozmyšlení důsledků. Jen 8% dětí uvedlo, že v přátelích takovéto osoby mají. Další otázky se zaměřovaly přímo na projevy kyberšikany. 21% žáků uvedlo, že dostali nepříjemné nebo nechtěné zprávy prostřednictvím sociální sítě. Z toho 15% uvádí, že tyto zprávy byly doručeny prostřednictvím sociální sítě Facebook, 5% zpráv přes Badoo a 1% žáků dostalo nechtěné zprávy prostřednictvím české sociální sítě Libímseti. Co se týká vyhrožování na sociálních sítích, tam se již výsledky týkaly pouze sociální sítě Facebook, kdy 5% žáků uvedlo, že prostřednictvím této sociální sítě jim bylo vyhrožováno. Podobně pak výsledky vypadaly i u zesměšňování či nadávání prostřednictvím sociální sítě. Zde se žáci také shodli, že tento projev kyberšikany se děje jen na Facebooku, a to u 15% dotazovaných. Poslední otázkou na projev kyberšikany jsme zjišťovali, zda někdo vystavil fotografie či videa žáků na některou ze sociálních

sítí bez jejich vědomí či povolení. Zde 21% žáků uvedlo, že se jim tento případ stal. Z toho 18% bylo opět na Facebooku a 3% žáků uvedli, že jejich videa či fotky byly vystaveny na serveru YouTube.

Poslední otázky dotazníku se nezaměřovali přímo na projevy kyberšikan, ale na chování respondentů, při výskytu kyberšikan. Prostřednictvím položky 13 jsme se žáků ptali, zda byli svědkem kyberšikan na sociálních sítích ve svém okolí. Převážná většina dotazovaných (82%) určilo, že svědkem takového chování nebyli. Dále jsme se žáků ptali na to, zda ti, kteří se s kyberšikanou setkali, nahlásili tento problém jiné osobě a pokud ano, tak komu. Zde odpovídala většina žáků (80%), že tento problém nikomu nenahlásili, avšak 20% žáků uvedlo, že s problémem s kyberšikanou se svěřili, a to ve většině případů svým kamarádům či blízkým (15%), dále pak ve 4% se svěřili rodičům či příbuzným a pouze 1% žáků se svěřilo učitelům nebo školským pracovníkům. Na tuto otázku pak navazovala poslední položka dotazníku, která se ptala, zda žáci vědí, kam se obrátit s případným problémem s kyberšikanou. Zde většina dotazovaných (81%) uvedla, že ví kam se obrátit a jako kontaktní osoby rodiče či příbuzné (49%), dále by se obrátili na vyučující či výchovné poradce (20%), v 8% by se žáci obraceli na různé organizace jako linky pomoci či linky bezpečí a pouze 4% dotazovaných by se obrátilo na své kamarády. V posledním bodě vidíme, že ačkoliv děti ví kam se obrátit, v předchozí otázce se 15% respondentů obrátili pouze na své přátelé.

5.2 Navrhovaná doporučení

Na základě uvedených výsledku můžeme konstatovat, že k boji proti kyberšikaně je třeba zvýšit informovanost veřejnosti o tomto problému a zejména pak o jeho nebezpečnosti. Tato informovanost by však neměla být prezentována pouze tak, jak ji vykreslují média. Média totiž dávají do souvislosti kyberšikanu pouze s tradiční školní šikanou a to většinou ve formě fyzického týrání obětí. Zvyšování informovanosti by tedy mělo být zaměřeno především na rodiče, které by měli více zabezpečit kontrolu dětí na internetu a aktivně se zajímat o to, co jejich děti na internetu dělají a také s kým komunikují. Dále by měli děti vést k obezřetnému chování při používání sociálních sítí a internetu vůbec. Je třeba je seznámit se všemi riziky, které na internetu mohou být a s kterými se mohou děti setkat. Na školách již preventivní programy probíhají, avšak domníváme se, nejsou v takové míře, jak by bylo potřebné.

Další prevence by mohla být realizována prostřednictvím nejpoužívanějších internetových domovských stránek, jako jsou například seznam.cz, centrum.cz nebo google.com. Na místo reklam, odkazů a jiných reklamních bannerů, by mohly být odkazy či upozornění na kyberšikanu nebo jiná rizika internetu. Stejně tak by sociální síť Facebook, mohla realizovat více preventivních programů, jak zabezpečit svůj účet.

V neposlední řadě by dalším doporučením mohlo být organizování přednášek pro žáky základních škol nebo i pro jejich rodiče. Na těchto přednáškách by mohli sociální pedagogové či jiní odborní pracovníci seznámit účastníky přednášek s pojmem kyberšikana a s možnými riziky, které s ní souvisejí. Dále by doporučovali možnou ochranu před těmito riziky.

5.3 Diskuze

Z výsledků výzkumu vyplývá, že žáci druhého stupně základních škol ve Zlíně se s kyberšikanou setkávají, a ve většině případů ji umí popsat a ví, na koho se obrátit v případě problému.

Není pro nás překvapující, že se žáci ve velkém množství registrují na různých sociálních sítích, avšak nejsme si jisti, zda znají veškerá rizika, která z těchto registrací mohou plynout. Sociální sítě jsou dnes v životech mladých lidí naprosto běžným komunikačním prostředkem. Proto by měla být informovanost o možných rizicích stejně běžnou a přístupnou, jako je registrace na těchto sociálních sítích.

Domníváme se, že kyberšikana se bude dále rozšiřovat. V České republice zatím není tolik případů kyberšikany jako jinde ve světě a proto i výsledky, které jsme prezentovali, nejsou natolik hroživé, jako výsledky výzkumů v jiných zemích. Rozvíjení informačních a komunikačních technologií přináší rozvoj internetu nejen do počítačů, ale i do mobilních telefonů, tzv. smartphonů. Tyto mobilní telefony se postupně rozšiřují i mezi mladší generace a riziko kyberšikany se tak zvyšuje. Ze zjištěných informací našeho výzkumu vychází, že rodiče nekontrolují činnosti svých dětí, které provádí na internetu. U smartphonů je kontrola mnohem těžší. Mobilní aplikace, které by hlídali činnosti dětí na internetu a sociálních sítích v podstatě neexistují.

Výsledky našeho výzkumu prokázaly, že žáci druhého stupně základních škol ve Zlíně se sice s kyberšikanou setkávají, avšak domníváme se, že formy kyberšikany, se kte-

rými se respondenti setkali, nejsou natolik závažná, aby se musela řešit přes policii či jinou instituci, která se kyberšikanou zabývá.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce, která je zaměřena na žáky druhého stupně základních škol, popisuje stále více se rozšiřující problém současné společnosti, což je kyberšikana. Téma bakalářské práce bylo zvoleno zejména z důvodu, že kyberšikana je společností stále přehlížena, ačkoliv se již dostává do pozornosti odborné veřejnosti, tak občas i do pozornosti médií, kde je však prezentována spíše jako kombinace klasické šikany s kyberšikanou a navíc s tragickými následky. Práce se zaměřuje na žáky druhého stupně základních škol, neboť právě děti v období puberty jsou dle našeho názoru kyberšikanou nejvíce ohroženi.

Teoretická část bakalářské práce si kladla za cíl podat ucelený přehled teoretických východisek, na něž jsme plynule navázali v empirické části. Na počátku bylo nutné vymezit základní pojmy, jež souvisejí se sociálními sítěmi, informačními a komunikačními technologiemi. Dále jsme poukázali na rizika, která jsou spojena s užíváním sociálních sítí. Pozornost byla dále zaměřena na tradiční školní šikanu a kyberšikanu a rozdíl mezi nimi. Další kapitola je věnována projevům a výskytu kyberšikany, kde jsou popsány různé druhy kyberšikany. Kapitola věnovaná aktérům šikany a kyberšikany popisuje oběti a agresory kyberšikany a v neposlední řadě také osoby, které kyberšikaně přihlížejí. Poslední kapitola byla věnována důsledkům kyberšikany. V této kapitole se věnujeme zákonům a legislativě, které s kyberšikanou souvisí, popisuje některé známé případy, které se ve světě staly. Posledním tématem, kterým se tato bakalářská práce zabývá, jsou preventivní programy, které jsou realizované v České republice.

Hlavním cílem empirické části bylo prostřednictvím kvantitativního výzkumu metodou dotazníkového šetření zjistit, jestli se žáci druhého stupně základních škol ve Zlíně setkali s kyberšikanou. Výzkumný soubor tedy tvořili žáci druhého stupně základních škol ve Zlíně ve věku 11 – 15. V terénu jsme získali dostatek dat ke zpracování, jež nám poskytly uspokojivé výsledky pro naplnění stanovených cílů realizovaného výzkumu. Z výsledků naší studie vyplynulo, že žáci jsou ve velkém počtu uživateli sociálních sítí. Dále jsme zjistili, že se žáci pojmem kyberšikana znají a umějí jej popsat.

Přínosem zpracování tohoto tématu byl především průzkum a ucelené shrnutí poznatků získaných od žáků základních škol ve Zlíně, díky nimž jsme mohli vypracovat navrhovaná doporučení, která budou v případě zájmu předána vedením daných škol. Získané poznatky mohou být námětem k dalším preventivním programům. Dalším docela nenároč-

ným avšak cenným přínosem by mohlo být doporučení přednášek o kyberšikaně, které by mohli být organizovány jak pro žáky základních škol, tak i pro jejich rodiče.

Monografie

- [1] BENDL, Stanislav, 2003. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV. ISBN 80-86642-08-9.
- [2] CAMPFIELD, Carroll Delia, 2009 cit. podle ČERNA, Alena, 2013. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4577-0.
- [3] ČERNÁ, Alena, 2013. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4577-0.
- [4] ECKERTOVÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL, 2013. *Bezpečnost dětí na Internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: ComputerPress. ISBN 978-802-5138-045.
- [5] FIELD, Evelyn, 2009. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar. ISBN 978-80-249-1176-2.
- [6] GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.
- [7] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [8] KOLÁŘ, Michal, 2001. *Bolest šikanování*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-513-X.
- [9] KOLÁŘ, Michal, 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-871-5.
- [10] KOPECKÝ, Kamil, 2007. *Moderní trendy v e-komunikaci*. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-85783-78-0.
- [11] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 1998. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada. ISBN 80-716-9195-X.
- [12] NEŠPOR, Karel, 2011. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-908-8.
- [13] POSPÍŠIL, Jan a Lucie Sára ZÁVODNÁ, 2010. *Mediální výchova: metodika*. Kralice na Hané: Computer Media. ISBN 978-80-7402-040-7.
- [14] PRICE Megan a John Dagleish, 2010 cit. Podle ČERNA, Alena, 2013. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4577-0.
- [15] PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.

- [16] ROGERS, Vanessa, 2011. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3679-842.
- [17] ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ, 2010. *Jak na šikanu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2991-6.
- [18] VAŠUTOVÁ, Marie, 2010. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě. ISBN 978-80-7368-858-5.

Internetové zdroje

- [19] FEINBERG, T. and ROBEY, N., 2009. CYBERBULLYING. *The Education Digest*, 03, vol. 74, no. 7, pp. 26-31 ProQuestCentral. ISSN 0013127X.
- [20] KOPECKÝ, Kamil. Informace o projektu. *E-bezpečí* [online]. © 2008-2014 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>
- [21] O nás. *Minimalizace šikany: Informační portál o šikaně na školách* [online]. © 2008 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/o-nas>
- [22] Kyberšikana - letáky pro děti, rodiče i učitele. *Minimalizace šikany: Informační portál o šikaně na školách* [online]. © 2008 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-dozvedet/270-kybersikana-letaky>
- [23] Zákon č. 200/1990 Sb. ze dne 17. 5. 1990, o přestupcích. In: *Sbírka zákonů*. 18. 5. 1990, roč. 1990, částka 35. ISSN 1210-0005. Ve znění pozdějších předpisů. Dostupný z WWW: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=200/1990&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [24] Zákon č. 218/2003 Sb. ze dne 25. 6. 2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů*. 31. 7. 2003, roč. 2003, částka 79. ISSN 1211-1244. Ve znění pozdějších předpisů. Dostupný z WWW: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=218/2003&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [25] Zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8. 1. 2009, trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů*. 9. 2. 2009, roč. 2009, částka 11. ISSN 1211-1244. Ve znění pozdějších předpisů. Do-

stupný z WWW:http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zako-nu/SearchResult.aspx?q=40/2009&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- ICT Information and Communication Technologies neboli informační a komunikační technologie.
- MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.
- ČR Česká republika.
- OSPOD Orgán sociálně právní ochrany dětí.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Složení výzkumného souboru podle pohlaví.....	30
Tabulka 2: Věk respondentů.....	30
Tabulka 3: Ročník, který respondenti navštěvují	30
Tabulka 4: Dostupnost k internetu.....	31
Tabulka 5: Kontrola činnosti na internetu rodiči	31
Tabulka 6: Uživatelé sociální sítě.....	32
Tabulka 7: Na jakých sociálních sítích jsou žáci registrováni a jak často je využívají.	33
Tabulka 8: Důvod registrace na sociální sítě.....	35
Tabulka 9: Znalost pojmu kyberšikana.....	36
Tabulka 10: Neznámé osoby v přátelích žáků.....	37
Tabulka 11: Nepříjemné zprávy na sociální síti	37
Tabulka 12: Nepříjemné zprávy na sociální síti	38
Tabulka 13: Zesměšňování nebo nadávky prostřednictvím sociální sítě	39
Tabulka 14: Vystavení fotografie či videa na sociální síť	39
Tabulka 15: Kyberšikana v okolí žáka	40
Tabulka 16: Nahlášení problému na sociální síti.....	41
Tabulka 17: Kam se obracejí žáci s problémem kyberšikany	41

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Dostupnost k internetu.....	31
Graf 2: Kontrola činnosti na internetu rodiči.....	32
Graf 3: Uživatelé sociální sítě.....	32
Graf 4: Na kterých sociálních sítích jsou žáci registrovaní	34
Graf 5: Důvod registrace na sociální sítě.....	35
Graf 6: Znalost pojmu kyberšikana	36
Graf 7: Neznámé osoby v přátelích žáků.....	37
Graf 8: Nepříjemné zprávy na sociální síti	38
Graf 9: Vyhrožování prostřednictvím sociální sítě.....	38
Graf 10: Zesměšňování nebo nadávky prostřednictvím sociální sítě	39
Graf 11: Vystavení fotografie či videa na sociální síť	40
Graf 12: Kyberšikana v okolí žáka	40

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I: dotazník.....	55
--------------------------	----

PŘÍLOHA I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se **Anna Džoganiková** a jsem studentkou 3. ročníku oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Ve snaze zvýšit informovanost o výskytu kyberšikany* na sociálních sítích na základních školách ve Zlíně, se na Vás obracím s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku. Získané informace poslouží jen mé bakalářské práci. **Dotazník je anonymní a jeho vyplnění je dobrovolné.**

*Kyberšikana je druh šikany, kdy někdo úmyslně a opakovaně ubližuje, zraňuje nebo vyhrožuje někomu jinému pomocí internetu.

Pohlaví

chlapec

dívka

Věk:

Třída:

1. Máte přístup k počítači či jinému zařízení s připojením na internet?

ano

ne

2. Kontrolují rodiče Vaši činnost na internetu?

ano

ne

3. Jste uživatelem nějaké sociální sítě?

ano

ne

4. Na jakých sociálních sítích jste registrovaný/á a jak často je používáte? (zakroužkujte nejbližší odpověď)

Facebook	Téměř každý den	Často (alespoň 2x týdně)	Občas (alespoň 2x za měsíc)	Málo (méně než 2x za měsíc)	Vůbec
Twitter	Téměř každý den	Často (alespoň 2x týdně)	Občas (alespoň 2x za měsíc)	Málo (méně než 2x za měsíc)	Vůbec
MySpace	Téměř každý den	Často (alespoň 2x týdně)	Občas (alespoň 2x za měsíc)	Málo (méně než 2x za měsíc)	Vůbec
Badoo	Téměř každý den	Často (alespoň 2x týdně)	Občas (alespoň 2x za měsíc)	Málo (méně než 2x za měsíc)	Vůbec

Lidé	Téměř každý den	Často (alespoň 2x týdně)	Občas (alespoň 2x za měsíc)	Málo (méně než 2x za měsíc)	Vůbec
Líbímseti	Téměř každý den	Často (alespoň 2x týdně)	Občas (alespoň 2x za měsíc)	Málo (méně než 2x za měsíc)	Vůbec
Google+	Téměř každý den	Často (alespoň 2x týdně)	Občas (alespoň 2x za měsíc)	Málo (méně než 2x za měsíc)	Vůbec
Jiné:.....	Téměř každý den	Často (alespoň 2x týdně)	Občas (alespoň 2x za měsíc)	Málo (méně než 2x za měsíc)	Vůbec

5. Z jakého důvodu jste se přihlásil/a na sociální síť? (je možné označit více odpovědí)

☐ Chat a komunikace s přáteli	☐ Prohlížení profilů
☐ Hry	☐ Hledání nových přátel
☐ Prohlížení obrázků a fotek	☐ Získávání informací
☐ Sdílení dat	☐ Jiná, vypiš:

6. Víte, co znamená pojem kyberšikana?

- ano
 ne

7. Popište vlastními slovy, co to je kyberšikana:

.....
.....
.....
.....
.....

8. Máte v přátelích osoby, které jste nikdy neviděl/a nebo je neznáte?

- ano
 ne

9. Dostal/a jste někdy nepříjemné či nechtěné zprávy prostřednictvím sociální sítě?(Pokud ano, na které sociální síti?)

- ano, na sociální síti
- ne

10. Vyhrožoval Vám někdo prostřednictvím sociální sítě? (Pokud ano, na které sociální síti?)

- ano, na sociální síti
- ne

11. Zesměšňoval Vás někdo nebo Vám opakovaně nadával na sociální síti?(Pokud ano, na které sociální síti?)

- ano, na sociální síti
- ne

12. Vystavil někdo Vaše fotky či video na sociální síť bez Vašeho vědomí a povolení? (Pokud ano, na které sociální síti?)

- ano, na sociální síti
- ne

13. Byl/a jsi svědkem, že by někdo ve Vašem okolí šikanoval někoho prostřednictvím sociální sítě?

- ano
- ne

14. Nahlásil/a jste tyto nechtěné zprávy, fotky nebo videa někomu? Pokud ano, komu?

- ano, komu:
- ne

15. Víte kam se obrátit v případě problému s kyberšikanou? Pokud ano, kam?

- ano, kam:
- ne